

Регістрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано до захисту

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. Дистанційне навчання в контексті соціології освіти	7
1.1. Функціоналістська концепція розвитку освіти як соціального інституту. .	7
1.2. Соціологічний підхід до вивчення дистанційної освіти: міжнародний досвід	10
1.3. Прояви соціальної нерівності у дистанційному форматі освіти	14
РОЗДІЛ 2. Засадничі умови організації онлайн навчання студентів	17
2.1. Чинники ефективності онлайн навчання як вимушеного формату освіти	18
2.2. Переваги та недоліки дистанційного навчання студентів	21
РОЗДІЛ 3. Реалізація дистанційного навчання в Україні під час війни.....	26
3.1. Організаційний досвід онлайн навчання українських студентів	26
3.2. Особливості обставин воєнного стану і перспективи онлайн навчання ...	29
ВИСНОВКИ.....	33
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35

ВСТУП

В ході розвитку суспільства усталені соціальні інституції зазнавали значних, часом навіть революційних змін під впливом соціальних і історичних викликів, але з метою їхнього відтворення та розвитку ініціювались нові соціальні процеси. Так, наприклад, всього лише за 100 років людство винайшло транспорт, щоб полегшити і вирішити питання з витратою часу на переміщення з точки «А» у точку «Б». Індустріалізація також є гарним прикладом прогресу людства і втілення його переосмисленого ставлення до заробітку і масштабування процесів виробництва.

Не можна також не помітити, як удосконалювалося навчання протягом останніх двох століть. Дивлячись на те, якого прогресу зазнав саме освітній процес, можна зрозуміти, як сильно трансформація суспільства впливає на зміни великих масштабів усіх його сфер. Варто почати з того, що у 19 столітті, як ми знаємо з історії, освіта була доступна лише вищому класу суспільства і тому більшість населення не володіла навіть звичайними навичками початкової освіти, тобто не вміла читати, писати та рахувати. Отримання ж освіти відбувалося через найм батьками спеціально навчених для цього осіб - гувернанток, які займалися з дітьми «домашньою» освітою, коли у менш заможних сім'ях освітою дітей займалися взагалі їхні матері. Однак, після того як суспільство зазнало радикальних змін у вигляді індустріалізації, освіта почала надаватися у більш ширших масштабах – у школах/університетах. Таким чином, навчання охоплювало в рази більшу кількість людей, що значно вплинуло на рівень освіченості суспільства і пришвидшило суспільний прогрес. І ось уже більше 100 років суспільство отримує освіту лише в навчальних закладах всіх рівнів.

Проте, в останній час ситуація вимушена була змінитись з початком пандемії Covid-19, коли задля продовження освітнього процесу на період

суцільного локдауну, освітяни всього світу знайшли рішення у дистанційному навчанні. Після зниження загрози від пандемії освіта і в Україні частково повернулася у звичний оф-лайн формат, проте знову була перервана через інтервенцію росії в Україну 24 лютого 2022 року. Таким чином, на даний момент, дистанційне навчання практикується в Україні майже три роки.

Проблемою виступають відмінності обставин життя різних студентів та наявності певних необхідних засобів для якісного дистанційного навчання та правильним вирішенням питання організації такого виду навчання під час війни.

Отже, **актуальність** полягає у важливості з'ясування всіх супутніх соціальних і організаційних проблем задля правильної організації дистанційного навчання, щоб гарантувати кожному студенту максимально рівні соціальні умови отримання освіти. Не можна не зазначити, що від якості освіти залежить і те, як швидко і наскільки безболісно Україна знову зможе стати потужною державою, відновленням якої прийдеться займатися тим, кому зараз випала необхідність навчатися дистанційно. Результати роботи повинні допомогти всім причетним до організації освітніх процесів в країні зробити це правильно та ефективно.

Мета кваліфікаційної роботи - з'ясування проблем і можливостей застосування методу дистанційного навчання як вимушеного і надалі допоміжного інструменту в навчальному процесі. Соціологічний підхід, що використовується в цій роботі уможлиблює вивчення дистанційного навчання як повноцінного аналогу навчання наживо задля досягнення якісної та зручної освіти для покоління, найбільш відповідального за відновлення нашої країни після жахливих наслідків війни.

Об'єкт дослідження - дистанційне навчання студентів під час війни.

Предметом, в свою чергу, виступає аналіз умов навчання студентів ВНЗ України у зв'язку з воєнним станом.

Конкретні завдання, які ставляться в цій кваліфікаційній роботі, мусять відповідати на питання про:

- переваги та недоліки дистанційного навчання
- критерії якісно організованої онлайн освіти
- стан дистанційної освіти в Україні під час війни
- оптимізація дистанційного навчання для досягнення рівних умов під час дії воєнного стану
- дистанційна освіта як заміна звичайній на період кризових часів у країні чи логічна трансформація минулої епохи навчання?

Ключові слова: дистанційне навчання, онлайн освіта, функціональність, ефективність, мотивація, воєнний стан.

РОЗДІЛ I. Дистанційне навчання в контексті соціології освіти

Дистанційне навчання як виклик традиційним способам освітньої підготовки та навчання пропонує нові вирішення проблем. Наприклад, роль викладачів, ймовірно, змінюється від імпортерів знань до їхніх експедиторів. І це може стати ефективною практикою навчання, яка може перевершити результати освіти, яку звикли здобувати у переповненій аудиторії. Однак, водночас переважно це є самостійне навчання, яке потребує активного залучення самого студента. Крім того, дистанційне навчання містить різні типи освітніх інструментальних засобів у навчанні та вихованні засадничих цінностей, через що може змінювати фокус або навіть заплутувати студента.

У цій роботі використовується термін «дистанційне навчання» для позначення практично будь-якого навчального середовища, в якому електронні засоби, а саме диджиталізація розглядається як частина системи освіти. Це широкий діапазон, який охоплює і використання електронної пошти для рекомендованих матеріалів, що розсилаються всім учням, до самих курсів, які повністю проводяться за допомогою таких технологій, як комп'ютери або інтернет.

1.1. Функціоналістська концепція розвитку освіти як соціального інституту.

Освіта як окремий соціальний інститут має на меті виконання певних соціальних функцій, від чого залежить розвиток суспільства загалом, його виживання і відтворювання через культурні практики соціалізації. *Соціалізаційна функція* освіти є багато в чому консервативною, зберігаючи культурні нормативні практики, сформовані в попередніх поколіннях. Для виконання цієї функції умови навчального процесу повинні бути нормативними, звичними, прийнятними і

відповідними до завдань, поставлених перед освітянами. Кризові суспільні явища, стихійні лиха, катастрофи, війни ставлять під сумнів можливість безперервного навчання. Тривала перерва в цьому процесі загрожує повноцінному виконанню освітніх завдань, викликаючи проблеми соціальної дезорганізації, що може призвести навіть до деінституалізації. На допомогу приходять нові методи навчання і як допоміжні, і як необхідні, а переважно єдино можливі за обставин, що склалися. Таким методом виступає інструмент дистанційного навчання, доступний в епоху комп'ютеризації ділової сфери для обміну інформацією задля збереження безперервності освітнього процесу, посередником якого є вчитель з розширенням функціональних обов'язків. Розробка нових курсів, розрахованих на візуальну презентацію навчального матеріалу, добір рекомендованої літератури для самостійного навчання теж є випробовуванням для вчителя, а не лише для учня/студента.

Таким чином, окрім надання певних знань, зберігається соціалізаційна функція інституту освіти, котра ще доповнюється *інноваційною функцією*. За таких обставин освітній процес повинен забезпечуватися новітніми засобами для трансляції та обміну сучасними знаннями, доступність до яких зумовлена рівнем диджиталізації в кожній окремій країні та економічною спроможністю населення задовольнити цей рівень. Всі учасники цього процесу повинні мати засоби для дистанційного навчання, як-то комп'ютери, планшети, мобільні засоби зв'язку, доступ до Інтернету. Окрім названих соціалізаційної та інноваційної функцій освіти, на що спрямовується навчальний процес, важливою функцією виступає *соціально інтеграційна* функція, яка власне допомагає, а іноді й забезпечує згуртованість учнівської молоді, знижуючи, чи навіть знімаючи загрози суспільної дезінтеграції в певні кризові періоди. І це все невід'ємно поєднується з *виховною функцією* в термінах розвитку особистості. Отже, соціальна інституція освіти, попри всі виклики, продовжує виконувати свої функції, завдячуючи, насамперед,

сучасним можливостям дистанційного навчання. Важко навіть уявити, як би продовжувався сьогодні навчальний процес без такого інструменту як онлайн, що дає можливість бути в «процесі» незалежно від місця фізичного перебування і вчителя, і учня/студента. Адже за умов Другої Світової війни навчання переривалось до моменту закінчення воєнних дій, і це тривало роками, що безперечно негативно вплинуло на освітній рівень учнів/студентів, які позбавлені були повноцінного навчання. Тепер навіть за умов евакуації і вимушеного переїзду до безпечних місць проживання, учні зберігають зв'язок зі школою, вчителями та однокласниками, а студенти завдяки академічній мобільності навіть розширюють можливості набуття новітніх знань, не розриваючи контактів з базовим вишем у своїй країні, здобуваючи сучасну освіту світового рівня. Таким чином, дистанційне навчання допомагає у збереженні функціонального стану освіти як соціального інституту, надаючи окрім необхідних знань ще й новий досвід інноваційності та інтеграційності в нових соціальних середовищах.

Окрім вищезазначених функцій освіти сучасна дослідниця Т. Купрій виокремлює три цілі освіти, як соціального інституту – інтенсивність, екстенсивність та продуктивність [Купрій,2014].

Інтенсивність у дистанційному навчанні проявляється у розвитку студента у більш незалежній від соціуму сфері, адже під час онлайн формату у навчанні акцент робиться саме на самостійній роботі та мотивації студента до навчання, тому з досягненням цієї цілі освіти проблем не виникає.

Екстенсивність у електронному форматі звісно має багато відмінностей від традиційного формату освіти. Однак, свою роль вона також виконує. Викладач під час онлайн лекцій або записаного відеоматеріалу має можливість передавати не лише повну, накопичену власну систему знань, але й досягнень культури, що певною мірою допомагає студентам самовизначитися в культурному сенсі. Однак, під час такого формату навчання це досягається через технічне «посередництво» і

в даному випадку багато залежить від цілеспрямованості і мотивації до розвитку самого студента.

Продуктивність у дистанційному форматі також досягається в повній мірі, але з видозміненими показниками. Через те, що спосіб отримання освіти інакший, відрізняється й оцінка самої продуктивності. До прикладу, якщо при дистанційному навчанні, окрім загальних показників успішності студента, деколи оцінюється його активна соціальна залученість, то під час онлайн формату, ефективність більше залежить від складової самостійної роботи та мотивації студента навчатися, ніж його причетності до студентського загалу.

Розглядаючи функції освіти як соціального інституту у випадку з дистанційним навчанням, варто наголосити, що, оскільки формат докорінно відрізняється від традиційного, досить багато функцій освітній процес практично не може забезпечувати. Це стосується таких функцій, як: урбаністична, демографічна, історична і гуманістична, що не виконуються повноцінно через обмеженість дистанційного формату.

І накінець, стосовно соціально-економічної, соціальної, виховної та функції наслідування, варто зауважити, що електронне навчання дещо змінює повноту виконання, через відсутність «живої» взаємодії студента зі студентами та викладачами[Купрій,2014]. У висновку все залежить від бажання викладача передавати свої знання та вкладати у студентів, а від студентів залежить як багато вони будуть «брати» для себе знань для використання їх у майбутньому.

1.2. Соціологічний підхід до вивчення дистанційної освіти: міжнародний досвід

При організації будь-якого процесу варто брати до уваги безліч факторів, які на перший погляд можуть здатися не важливими, але вже під час функціонування

можуть призвести до наслідків непередбачуваних масштабів. Через це перед організацією будь-якого значимого процесу варто ознайомитись з усіма деталями, щоб врахувати усі чинники для забезпечення ефективного функціонування створеного процесу. Тож пропоную детальніше ознайомитись з проблеимами дистанційного навчання, розглянувши результати соціологічних досліджень, які проводились у трьох університетах різних країн.

Так, перші тематичні міжнародні дослідження про онлайн навчання в період пандемії Covid-19 дали змогу визначитись з перевагами та недоліками такого формату освіти [Harandi, 2015; Gustiani, 2021; Meşe, 2020]. По-перше, онлайн навчання стало корисним для студентів з огляду розширення можливостей доступу студентів до відкритих навчальних матеріалів, не зважаючи на місце та час долучення. По-друге, була виявлена підвищена активність взаємодії віртуального спілкування не лише між викладачами і студентами, але й поміж самими студентами, що розвинуло здатність пошуку та обміну інформацією [Erten, 2014]. Зважаючи на залежність при онлайн навчанні всіх учасників процесу від знання комп'ютерних технологій включно з новими програмами та відповідного вміння їх застосовувати, було навіть виявлено значне покращення комп'ютерної грамотності задля удосконалення навичок роботи з комп'ютером і пошуком необхідної інформації в Інтернеті .

Проте інші дослідники зафіксували на основі відповідей студентів, що мали досвід онлайн начання, факти певних проблем зі здоров'ям: втому, головний біль, погіршення самопочуття через перевантаження, як і погіршення зору з причини тривалого перебування перед екранами різних гаджетів [Sinamora,2020].

Слід зауважити, що наведені дослідження головно були присвячені взаємозалежності рівня мотивації та дистанційного навчання, результати яких дають підстави для розуміння того, які саме чинники роблять дистанційне

навчання більш ефективним засобом отримання освіти з акцентом на підвищенні мотивації студента до навчання.

Перше з проаналізованих досліджень, що було проведено в Тегеранському університеті Аль-Захра на базі вибірки 140 осіб, на етапі розробки програми та гіпотез, вже передбачало, що при застосуванні дистанційного навчання студенти будуть більш мотивованими. Результати підтвердили, що під час використання викладачами дистанційного навчання, студенти Тегеранського університету повідомляли про підвищення рівня своєї мотивації. Якщо студенти є більш мотивованими до навчання, то вони й з більшою ймовірністю активніше будуть залучатися до процесу; а якщо вони успішно займаються та виконують задані викладачами завдання, то з більшою ймовірністю досягнуть поставлених перед собою цілей навчання. Однак, було зазначено, що важливою складовою онлайн навчання як нового формату освіти виступає організація самого процесу, що вимагає першочергової уваги. Перед повноцінним переходом на дистанційний формат навчання автори дослідження пропонують перевірити наявність та справність таких сфер організації університету:

- *зміст курсу* - ефективність освіти за конкретно створеною програмою та доцільність навчання з використанням дистанційного навчання;
- *покращення оснащення навчальних закладів* – забезпечення персоналу всім необхідним для комфортного проведення занять;
- *підготовка учнів* - наявність у студентів потрібних комп'ютерних навичок, у разі їхньої нестачі - доступ та стимулювання до проходження спеціально створених для такого ІТ-курсів;
- *економічний аспект* – матеріальні спроможності всіх учасників процесу такого формату навчання забезпечити умови його реалізації [Harandi, 2015, с.3].

Друге з проаналізованих досліджень було проведено в індонезійському університеті “Полсрі” вже з засосуванням методології якісного дослідження, в

якому прийняли участь 22 людини. Оскільки онлайн навчання вимагає від учнів особистої усвідомленості залучення до такого формату навчання, то участь студентів була результатом їхнього особистого інтересу, амбіцій у формі внутрішньої мотивації. Більше того, їхні хвилювання, викликані прагненням випробувати та засвоїти навички роботи з новими технологіями дистанційного навчання, були пов'язані більше з ситуаційним інтересом. Вони виникали через наявність на сьогоднішній день достатньої кількості цифрових платформ в процесі онлайн навчання. Дванадцять із чотирнадцяти учасників дослідження зазначили, що вони включилися в процес через усвідомлення необхідності постійного оновлення знань. Результати дослідження показали, що при правильній організації дистанційного навчання, студенти помічають за собою більш мотивований стан до продуктивного навчання онлайн [Sri Gustiani,2021].

Третє дослідження проводилося у віртуальних класах онлайн курсу, спонсорованого підготовчою школою приватного університету в Туреччині. Метою даного дослідження було вивчення рівня мотивації учнів до онлайн освіти. Дослідження показало, що ставлення студентів до онлайн освіти переважно негативне, відзначаючи меншу мотивованість до залучення в онлайн навчання, через незадоволеність змістом та матеріалами курсу, проблемою самодисципліни для проходження курсу, браком спілкування між викладачами та студентами, наявність гострої потреби в особистому просторі для проходження курсу [Esra Meşe, Çiğdem Sevilen,2020]. Загалом можна зробити *висновок*, що ставлення до онлайн навчання може бути позитивним, але лише за умов врахування чинників правильної організації, які напряду впливають на мотивацію студентів навчатися у такий спосіб [Бевз,2022].

1.3. Прояви соціальної нерівності у дистанційному форматі освіти

Онлайн освіта - це не просто модний тренд, це нова технологія, яка змінює життя як для вчителів, так і для учнів. Проте, для того щоб урівноважити обставини отримання освіти всіх студентів для початку варто чітко окреслити необхідні можливі складові соціальної нерівності під час процесу отримання дистанційної освіти.

Для початку пропоную ознайомитись з деякими цікавими фактами дослідження щодо нерівності соціальних умов навчання школярів у США, штаті Каліфорнія: «Навіть до пандемії, коли учні могли спробувати подолати дефіцит цифрових ресурсів за допомогою аналогових або традиційних освітніх джерел, *цифрова нерівність* була ендемічною для мільйонів учнів, які навчаються в державній шкільній системі Каліфорнії. Дослідники вже давно визначили, що цифрова нерівність впливає на освіту з точки зору доступу до цифрових ресурсів у школі та вдома, формування навичок в освітньому середовищі, професійної підготовки та академічної успішності (Robinson, et al., 2020c). Щодо тривалості користування Інтернетом [Witte and Mannon, 2010; Gulek and Demirtas, 2005], то учні з недостатнім доступом до цифрових ресурсів з часом мають менше шансів отримати вищі оцінки та скористатися можливостями розвитку навичок у школах [Robinson, Wiborg, and Schulz, 2018].

На додаток до тривалості використання Інтернету, інтенсивність також відіграє певну роль в академічній успішності, на що вказують дослідження, які зосереджуються на академічній успішності до вступу в середню школу (Judge, 2005). Однак дослідження також вказують на те, що тип використання має значення. Наприклад, дослідження виявили, що після певного моменту більш інтенсивна діяльність в Інтернеті фактично шкодить успішності учнів [Huang and Russell, 2006]. Такі дослідження припускають, що інтенсивність використання

інтернету сприяє академічній успішності, якщо він використовується для виконання академічних завдань.

Дослідження встановили вплив використання Інтернету на академічну успішність учнів середніх шкіл [Robinson, Wiborg, and Schulz, 2018]. Це дослідження показало, що як об'єктивно вимірювані навички користування Інтернетом [Hargittai, 2010], так і сприйняття навичок користування Інтернетом з боку педагогів [Paino and Renzulli, 2013] можуть впливати на академічну успішність учнів на різних рівнях навчання та в різних шкільних контекстах.

Важливо, що "сталість" слугує важливою проміжною ланкою в ланцюжку, що поєднує цифрову діяльність з широким спектром офлайн-результатів. Для Хелспера сталість пов'язана з тим, наскільки користувачі взаємодіють з інтернет-ресурсами протягом тривалого часу, а не епізодично чи впродовж коротких проміжків часу. Якщо концептуалізувати це поняття таким чином, то тривалість користування Інтернетом, ймовірно, відіграє ключову роль у посередництві між цифровою діяльністю та академічною успішністю. Хоча ці зв'язки, безсумнівно, існують для учнів з низьким рівнем освіти в Каліфорнії, вони також простежуються навіть у більш егалітарних країнах Скандинавії, таких як Фінляндія [Hämäläinen, et al., 2015], та країнах ОЕСР, таких як Німеччина, де ті, хто має ресурси, використовують ці медіа-джерела для академічної діяльності» [Drabowicz, 2017].

Таким чином, можна зробити висновок, що з нерівними умовами навчання у дистанційному форматі борються не тільки українські освітяни. Нижче пропоную звернути уваги на чинники, які потрібно враховувати при оцінюванні студента, коли нерівні умови навчання можуть вплинути на його успішність. Всі підпункти нижче стосуються також і викладачів, адже від того, як вони поставляться до організації онлайн формату свого викладання залежить ефективність отримання знань їхніх студентів.

Технічне обладнання. Оскільки базисом дистанційної освіти є комп'ютерний пристрій, для ефективного навчання необхідно, щоб учень був забезпечений всіма складовими основи такого формату. Стабільний інтернет зв'язок(деякі села та смт України досі не забезпечені інтернетом і студенти-мешканці банально не можуть загрузити жоден з ресурсів для навчання). Робочий, достатньо потужний ноутбук або ПК для безпосереднього навчання. Забезпечити студента пристроєм для навчання – загалом, обов'язок батьків, однак, якщо сім'я є малозабезпеченою або з деякими фінансовими проблемами, це питання має вирішувати або навчальний заклад, або міністерство освіти, щоб урівняти умови отримання освіти і зробити цей фактор впливу на успіх учня не таким відчутним. Варто додати, що деяким спеціалістам (художники, дизайнери, ІТ-спеціальсти) комп'ютерів зі звичним технічним наповненням не вистачає і тому перед початком навчання потрібно приділити увагу питанню забезпечення студентів необхідними технічними засобами з потрібною для навчання потужністю.

Умови отримання освіти. Традиційний формат навчання в навчальних закладах так надовго вкоренився у суспільстві і протримався майже сто років ще тому, що в таких місцях створені всі сприятливі умови для отримання студентом необхідних йому знань. Тепер же одною з основних проблем дистанційної освіти є те, що студентові вдома важко облаштувати собі все так, щоб створити атмосферу, сприятливу для навчання. Тут підіймається питання і особистого простору студента, і достатньо забезпеченого всім необхідним робочого місця, і співмешканців, які ставляться з розумінням до зайнятості студента, тощо. На мою думку, перед початком навчання, вищим навчальним закладам треба чітко сформулювати список необхідних умов для організації навчального простору студента, для того, щоб освітяни були забезпеченими всіма умовами для ефективного навчання.

Технічна обізнаність. На жаль, дистанційна освіта увірвалась до України майже раптово, тому більшість освітян не були до цього технічно підготовленими. Оскільки більша половина студентів, як і викладачів знайомі з можливостями ПК та Інтернету лише поверхово, що суттєво позначається на ефективності навчання. Викладач не може застосувати необхідні цифрові або мультимедійні матеріали на парі, якщо він не знає як з цим працювати. Так само як і студент, котрий не може повноцінно скласти тест або знайти потрібні матеріали, якщо не знає де і як це робити. Такі обставини спричиняють неабияку нерівність між студентами, які розуміються на цьому. Тому, перед початком навчального процесу у дистанційному форматі, потрібен тест як для студентів, так і для викладачів, щоб оцінити рівень їхньої технічної обізнаності. У випадку, якщо результат тесту є незадовільним, необхідно забезпечити таких осіб доступом до курсу, де пояснюється, як здобути необхідні навички роботи з комп'ютером та інтернетом.

Вище перелічені три основних чинники, на які потрібно звертати увагу, щоб оцінювання роботи студентів було справедливим і рівним для всіх. Студентам, які фізично не можуть забезпечити самі виконання цих найголовніших вимог, слід надавати допомогу або з навчального закладу, або з міністерства освіти. Завдяки чому дистанційне навчання буде активно розвиватися і стане показувати себе більш ефективним інструментом для всіх – і викладачів, і студентів.

РОЗДІЛ 2. Засадничі умови організації онлайн навчання студентів

Особливої уваги заслуговує дослідницьке завдання з'ясування чинників, які можуть впливати на мотивацію студента під час онлайн навчання, виходячи з аналізу вищенаведених досліджень в Розділі 1. Для реалізації повноцінного переходу на такий формат освіти необхідною умовою виступає ретельна підготовка до нових організаційних змін процесу навчання задля врахування і зниження можливого впливу різних чинників на продуктивність навчання.

2.1. Чинники ефективності онлайн навчання як вимушеного формату освіти

Говорячи про дистанційне навчання під час війни, треба наголосити на необхідній швидкій його трансформації, що потребує ще більш кропіткої роботи при підготовці задля мінімізації стресу на студентів через зовнішні фактори впливу на їхню продуктивність, які заважають навчанню, а саме: хвилювання за рідних, витрата часу та уваги на волонтерство, переживання за майбутнє, тощо.

Перший чинник - технічна підготовка як базова складова дистанційного навчання. Переходячи в екстреному порядку на дистанційне навчання через карантин, а потім і локдаун, більшість університетів не були до цього технічно підготовлені. Не всі студенти та викладачі вміли правильно користуватися необхідними програмними забезпеченнями, що безумовно позначалось на якості комунікації між ними і відповідно загалом на процесі навчання для всіх його учасників. Головно вони можуть бути позбавлені можливості відтворити сприятливі умови для навчання через відсутність навичок роботи з технікою або програмним забезпеченням. Така ситуація особливо характерна для тих, хто не має можливості забезпечити себе якісним технічним засобом або стабільним доступом до Інтернету для онлайн-навчання. Навчання не може бути продуктивним, якщо студент не розуміє, як користуватися тією чи іншою програмою, більше того складність інструкцій до неї може призвести до стресу та втрати часу [Safiyeh Rajae Harandi, 2015, с.2]. На додачу, це створює нерівні умови отримання знань і тим самим збільшує розрив між результатами студентів - тих, хто знаються на програмі і тих, хто ні. Це також призводить до стресу і демотивації, але вже у більш глобальній перспективі.

Другий чинник, який впливає на мотивацію - це переживання стресу. який може виникати через безліч найрізноманітніших причин. До прикладу, люди, які ділять зі студентом один житловий простір, можуть просто заважати йому

зосередитися на навчанні своєю присутністю, і навіть часті прохання родичів допомогти в побуті, коли вони вважають, якщо студент вдома, то він вільний, що викликає проблему виконання студентом завдань з жорсткими термінами здачі тощо. Додаткові причини стресу через війну у країні ми розглянемо пізніше. Постійний стрес під час дистанційного навчання відчутно впливає на мотивацію та бажання студента вчитися у такий спосіб. Тому для зменшення стресового впливу на ефективність навчання студент має бути забезпечений хоча б мінімальними умовами для продуктивного навчання - особистим простором та розумінням з боку його співмешканців.

Третій чинник, що впливає на мотивацію студента, - це програма і зміст курсу, який йому викладають, що вочевидь впливає і на очікувані результати самого навчання. Дослідження, наведені вище, згідно відповідей студентів, довели, що це взагалі один з ключових факторів успішного засвоєння матеріалу та загалом результату навчання. Тут повинні спрацьовувати різноманітні сучасні технології надання та отримання інформації, візуальної та аудіальної. Контент повинен бути налаштований відповідно не лише вимог викладачів, але й адаптований до вимог студентів задля якісного засвоєння нового матеріалу. Варто додати, що курс має бути наповненим актуальною та потрібною студентам інформацією, а спосіб її викладання має бути максимально адаптований до умов онлайн навчання. Це дасть студентам надійне підґрунтя, на якому вони зможуть побудувати подальші навички, які зроблять їхні цілі у онлайн-навчання більш досяжними.

Погане вміння керувати своїм часом - *четвертий чинник* впливу на бажання навчатися дистанційно. Навички тайм-менеджменту завжди були необхідними для людей, які проводять активне ділове життя, але під час карантину та війни ця необхідність загострилася, як ніколи раніше. Тепер студенту необхідно освоїти навички тайм-менеджменту, щоб ефективно самостійно розподіляти час для

виконання різних завдань, не нехтуючи відпочинком. Оскільки ця вкрай важлива навичка формується з досвідом, університети мають не лише вимагати, але й допомагати своїм студентам в освоєнні і нового формату навчання, і засвоєнні нових учбових програм, щоб уникнути перенавантаження, для чого можливо вдається до тимчасового зниження інтенсивності навчального процесу, щоб узгодити робочий час викладачів і час на самостійну підготовку студентів задля результативності навчання.

П'ятий чинник, який радше стосується психологічної складової, проте суттєво впливає на стан студентів під час навчання, і це - почуття ізоляції. Оскільки через свою соціальну природу кожній людині для розвитку необхідний соціум, на період дистанційного навчання саме нестача спілкування є найбільшим недоліком для багатьох студентів. Очевидно, що ізоляція не сприяє комунікації, а ні з викладачами, а ні своїми однокурсникам, що є перешкодою для обміну інформацією, викликаючи загрозу відчуженості. Це робить студента ще більш вразливим до стресової ситуації, і на додачу, погіршує його психологічний стан для сприйняття нової інформації. Щоб знизити вагомість впливу цього чинника на успішність університету потрібно активізувати групові контакти, групові методи навчання, наприклад, шляхом надання складних групових завдань [Хара, Клінг, 2003].

Отже, використовуючи результати соціологічних досліджень, можна виокремити найголовніші чинники, які є основою правильної організації дистанційного навчання. Якщо врахувати хоча б ці п'ять вищеперелічених факторів, можна запровадити ефективні зміни в онлайн навчанні, яке буде до вподоби і викладачам, і студентам [Бевз, 2022]. І, головне, що це буде відобразитися на позитивному підвищенні їхніх результатів навчання.

2.2. Переваги та недоліки дистанційного навчання студентів

Починаючи з часів пандемії в Україні Міністерством освіти України майже безперервно обирався формат дистанційної освіти. За ці майже три роки студенти вищих навчальних закладів змогли для себе виявити плюси і мінуси такого способу навчання. В цьому підрозділі розглянемо найголовніші чинники позитивного і негативного характеру, котрі позначаються на ефективності навчання студентів.

Однією з переваг дистанційного навчання є доступність для кожного студента незалежно від обставин. Хвороба чи переїзд у інше місто вже не є причиною неможливості отримувати освіту оскільки в онлайн форматі можна навчатися в будь-якому зручному для студента місці. Ця доступність також стосується і географічного розташування студента. З впровадженням дистанційного формату по всьому світі, освітяни без жодних складнощів зможуть навчатися у будь-якому університеті світу, не змінюючи свого соціального оточення та не покидаючи рідного міста. Це також вплине і на загальний рівень освіченості людей, оскільки тепер кращі університети світу зможуть надавати послуги з надання освіти більш широкому колу людей, адже їм вже не потрібно буде відповідати за їх фізичне утримання на території університету.

Левову частку дистанційного навчання займає самостійна робота студента і це можна назвати другою перевагою, адже кожен має можливість обирати власний темп навчання, який є найефективнішим особисто для нього. Самостійна робота студента у часи тривання дистанційного навчання полягає у самостійному опрацюванні даної викладачами літератури, виконання практичних/лабораторних робіт, написання наукових робіт – всі ці завдання формують у студенті корисні навички самоорганізації, дисципліни, аналізу та обробки отриманих знань. Таким чином, рівень засвоєння матеріалу студентства значно підвищується.

Третьою значною перевагою для студентів можна виокремити різноманітність застосованих матеріалів у навчанні. Через те, що навчання проходить за допомогою мережі інтернет до роздаткових матеріалів додається безліч наочних ресурсів – відео, аудіо, тести, інтерактивні модулі та віртуальні симуляції, книги, які в більшості є доступні кожному, тому що безкоштовні.

Ще однією перевагою є технічна об'єктивна оцінка кожного студента. Під час онлайн-семінарів або тестів набагато складніше отримати вищий бал через особисту зацікавленість викладача студентам через автоматичне оцінювання та способу проведення семінарів за допомогою технічних лаштунків.

Останньою перевагою, якій приділили увагу студенти вишів України – це економність. Це стосується як часу, який зберігається за рахунок відсутності потреби фізично бути присутнім у навчальному закладі, так і фінансів, які економляться через те, що студент не витрачає гроші на «утримання» себе поза межами будинку(до прикладу, проїзд та їжа протягом дня). Окремо, варто зазначити, що освітнім закладам онлайн формат обходиться в рази дешевше, оскільки не потрібно підтримувати та забезпечувати необхідні ресурси утримання будівлі для освіти(світло, опалення, ремонти, тощо), через що вартість навчання для студентів стає більш доступною.

Переходячи до детального аналізу недоліків, які були зазначені студентами України, протягом трьох років дистанційного навчання, хочемо додати, що деякі недоліки – лише питання часу і бажання їх виправити, і, можливо, саме такі роботи з їхнього висвітлювання, як ця, зможуть створити максимально наблизений до ідеалу формат навчання.

Одним з найбільших недоліків, відмічених студентами стала нестача самодисципліни та мотивації до навчання в умовах отримання освіти вдома. Оскільки обставини навчання різко змінились, то глибокі особисті мотиви кожного студента, які він плекав навчаючись традиційним способом, зазнали

великих змін, а то й взагалі зруйнувалися. Під час переходу у онлайн формат кожен студент мав повернутися в самий початок екзистенційних роздумів про власне навчання і дати собі відповідь на запитання – «А навіщо я взагалі навчаюся?». Згідно з дослідженнями психолога Є. П. Ілліна, який в своїй книзі «Мотивація і мотиви» детально розглядає всі можливі теоретичні спонукання студента до навчання, вказуючи на кілька основних мотивів вступу студента до ВНЗ, більшість з яких, на жаль, пов'язані з «очним» сприйняттям навчання. Такими базовими мотивами вступу до вишу є окрім простого бажання стати студентом і бути серед студентської молоді, є ще мета отримати професію з високим престижем, можливостями подальшого працевлаштування, у відповідності до здібностей абітурієнта [Іллін, 2013]. Ці першопочаткові і наймовірно сильні мотиви для студента однозначно слабшають на «дистанційці». Студент фізично не може перебувати в природньому колі студентської молоді, а можливі віртуальні зустрічі ніколи не замінять справжніх через технічну обмеженість. Ще один важливий мотиваційний чинник пов'язаний з самим навчальним процесом для реалізації існуючої в абітурієнта потреби в пізнанні через освоєння нових знань, задоволення допитливості [Іллін, 2013]. Цей тип мотивації, якщо розглядати його через призму дистанційного навчання також може бути порушений через специфіку проведення навчального процесу без фізичної присутності поруч викладача і інших студентів. Наприклад, учень не може після пари підійти і безпосередньо поспілкуватися з викладачем або природньо подискутувати з одногрупниками на рахунок щойно пройденого матеріалу. Умови дистанційного навчання відчутно впливають на мотивацію студентів навчатися, тому викладачам потрібно акцентувати увагу на практичності знань та мотивувати студентів різними шляхами.

Другим недоліком, який стосується дистанційного навчання, стала нестача живого спілкування з викладачами та одногрупниками. Онлайн-класи означають

відсутність живої, особистої взаємодії між студентами та викладачами в аудиторії. Особисті консультації з викладачами та можливість обговорювати питання в групах, в класі та поза ним – це для багатьох є важливою мотиваційною складовою та стратегією навчання. Більше того, для багатьох програм міжособистісне спілкування має вирішальне значення, але його нелегко серйозно практикувати онлайн. Багато людей також віддають перевагу традиційному навчанню просто через атмосферу в університеті і можливість зустрітися там з багатьма людьми віч-на-віч між заняттями і під час занять, конференцій та студентських зустрічей [Ллін, 2013].

Ще одним відчутним недоліком є безпосередня залежність дистанційного навчання від технологій. Оскільки знання користування комп'ютерними пристроями та мережею інтернет - є базисом у організації навчання, для багатьох вже на цьому початковому етапі виникають труднощі, які перешкоджають ефективному навчанню. Оскільки рівень ознайомлення з комп'ютерними пристроями у багатьох причетних до освіти на момент настання дистанційної освіти був суто базовим, під час тривання онлайн формату чимало студентів та викладачів повідомляли про технічну необізнаність, яка заважала використовувати можливості техніки як потрібно, а отже і ефективно.

Варто звернутися до поважної думки про важливість застосування нових технологій у освітньому процесі досвідченого науковця та відомого освітянина І.А. Зязюна в його монографії «Технологізація освітнього процесу як історична неперервність»: «З розвитком навчальної техніки і комп'ютеризації навчання "технологія навчання" і "педагогічна технологія" стали усвідомлюватись системою засобів, методів організації і управління навчально-виховним процесом (кінець 70-х - початок 80-х років). Виокремились два складники педагогічної технології: використання системного знання для вирішення практичних задач і використання в навчальному процесі технічних засобів (М. Кларк, Д. Фіни, К.

Бруслінг, Т.Сікамото). У документах Асоціації з педагогічних технологій США підкреслювалось: "педагогічна технологія є комплексним інтегральним процесом (люди, ідеї, засоби і способи організації діяльності) для аналізу проблем планування, управління і забезпечення всіх аспектів засвоєння знань". З цього часу відбувається осмислення педагогічного процесу з різними деталізаціями поняття "педагогічні технології":

- це системний, концептуальний, об'єктивований, інваріантний опис діяльності учителя й учня, спрямований на досягнення освітньої мети. Це завжди квінтесенція виховної системи, базове утворення, в якому фіксується її своєрідність і специфічні особливості теоретичного складу і категоріального апарату;
- це спосіб організації, спосіб думок про матеріали, людей, моделі і системи типу "людина - машина", це перевірка екологічних можливостей проблеми. Педагогічна технологія "передбачає визначення цілей через результати освіти, вираження в діях учнів, ними усвідомлюваних і визначуваних";
- педагогічна технологія - проект певної педагогічної системи, яка реалізується практично» [Зязюн, 2001].

Отже, позаяк сучасні технології відіграють значну роль в удосконаленні всього навчального процесу з педагогічної точки зору, перешкода у вигляді обмеженої цифрової грамотності викладачів чи студентів постає великим викликом для дистанційного навчання.

Неможливо не згадати у переліку недоліків і те, що у дистанційному форматі майже неможливо отримати гідний практичний досвід, оскільки певні галузі навчання, такі як лабораторні науки, образотворче мистецтво чи ремесла, можуть вимагати практичного втілення, який досить важко відтворити в онлайн-середовищі. Не дивлячись на те, що віртуальне моделювання та дистанційні

експерименти можуть надати деякі альтернативи, вони не можуть повністю замінити цінність особистого практичного навчання.

РОЗДІЛ 3. Реалізація дистанційного навчання в Україні під час війни

Сьогодні дистанційне навчання в Україні, як і сама освітня галузь, прийняли новий виклик – продовжувати функціонувати й розвиватись в умовах повномасштабної війни. Відслідковуючи проходження онлайн навчання за таких можна виявити чимало зовнішніх і внутрішніх проблем, що виникають в освітньому процесі за таких обставин. Проте здійснення повноцінного дослідження стану і перспектив розвитку використання дистанційного навчання під час війни не є можливим, тому можемо лише фіксувати перші дослідницькі спроби українських науковців задля майбутніх досліджень.

Для здійснення повноцінного переходу на онлайн-формат потрібно докласти багато зусиль, зокрема інтелектуальних, дослідницьких в тому числі, задля чого варто детальніше ознайомитися з ситуацією дистанційного навчання на основі аналізу відгуків студентів провідних вишів України.

3.1. Організаційний досвід онлайн навчання українських студентів

Війна – надзвичайний стан суспільства, коли з причин відсутності почуття безпеки й стабільності, наявної екзистенційної загрози приносить нові виклики та випробування на соціальну стійкість. Коли з позицій розмірковування про самореалізацію та творчість людина різко переходить у позицію самозахисту та виживання. Пріоритетність освіти різко падає, так само як і якість та ефективність навчання [Бевз, 2022].

На будь-якій війні переривання процесу отримання освіти може негативно відобразитися на цілих поколіннях, тому процес освіти прийнято продовжувати, однак із застосуванням певних заходів самооборони, наприклад, тренувань на

випадок захвату школи/ЗВО. Не дивлячись на це, на даний момент, можливість отримувати освіту у дистанційному форматі в Україні – це порятунок свідомості цілого покоління молоді та дітей, від якості освіти яких залежить майбутнє нашої держави. Дистанційний формат допомагає уникати безлічі стресових і небезпечних для освітян ситуацій, які могли б відбутися під час війни, якби традиційний формат навчання продовжував би застосовуватися в Україні. Це і ракетні обстріли помешкань, і взяття в заручники учасників освіти – більше того, це стосується всіх навчальних закладів. Отже, *дистанційна освіта* зараз радше є *вимушеною мірою*, яка рятує безліч життів і ментальне здоров'я усіх залучених до освітнього процесу. Проте як і будь-який процес, від якого залежить швидкість відбудови нашої держави, дистанційна освіта в Україні під час війни має бути досліджена на предмет ефективності і покращення її якості, які були сформульовані на базі інших досліджень та досвіді інших країн.

Війна поглибила в деяких випадках нерівність в освітній сфері. Це стосується різних сфер життя та всіх учасників навчального процесу, і учнів, студентів, і викладачів, і адміністративного керівництва освітніми закладами. Загострилась матеріальна проблема – втрата житла, засобів існування, технічних засобів, як і соціально-психологічна через людські втрати, вимушене переселення чи міграцію закордон задля збереження чи знаходження почуття безпеки, проживання, і ментальна – переживання за майбутнє, постійний стрес через нестабільне життя, тощо.

Перед аналізом необхідних речей, які варто впровадити для підвищення ефективності дистанційного навчання під час війни, пропоную розглянути поради інших науковців на цю тему.

Дистанційна освіта в умовах війни це ще один виклик для держави та усіх освітян. Саме тому підготовка до організації такого виду навчання має містити в собі складові підтримки, підготовки до унормування психологічного стану,

застосовуючи цікаві форми мотивації та щире спілкування. Необхідно враховувати, що студенти з регіонів активних бойових дій можуть вдаватися до проявів агресії чи навіть грубості у поведженні через емоційні та психологічні травми. За таких умов критично зростає необхідність залучення до роботи і в освітньому процесі інституційного психолога [Лучанінова, 2022].

Теперішня ситуація за умов воєнного стану для онлайн-освіти, на думку українських дослідників, вимагає чіткої стандартизації та розробки ефективних моделей дистанційного формату навчання [Степаненко та ін., 2022]. За умов воєнного виклику видно, що суспільство для підтримки життєздатності та соціального розвитку висуває нові невідкладні вимоги до навчального процесу, що потребує ефективніших методичних інструментів. Під час реалізації такого формату освітянам необхідно звикати до виконання нових ролей. Викладачі перебирають на себе роль лідерів, скеровуючи студентів до більш самостійної роботи під своїм керівництвом. На дистанційному навчанні відсутня атмосфера живого спілкування між викладачем та здобувачем освіти, тому робота викладача досягатиме якісної результативності при активізації своєї педагогічної діяльності стосовно пошуку можливостей для реалізації індивідуального підходу до кожного з тих, хто навчається в такий спосіб. Українські дослідники вважають, що дистанційне навчання під час війни може здійснюватися по-різному, а саме через синхронний, асинхронний, чи бісинхронний формат. Якщо асинхронний режим спрямований на навчання у зручний для всіх час, тобто у записі без онлайн спілкування, то саме синхронний формат уможлиблює онлайн спілкування студентів та викладачів задля досягнення стабілізації психологічного стану всіх учасників процесу. За можливості рекомендовано організувати бісинхронне навчання в режимі поєднання синхронного та асинхронного навчання. Так, асинхронний режим реалізується на базі платформ Moodle, Google Classroom, Edmodo дає змогу запису та відтворення відео-лекцій, візуальних презентацій

викладачів для занять у відео форматі у час, зручний для всіх учасників процесу з врахуванням регламентованих вимог до виконання у встановлений термін завдань з розширенням їхньої творчої складової тощо [Рудницька та ін., 2022].

3.2. Особливості обставин воєнного стану і перспективи онлайн навчання

Онлайн-навчання в умовах воєнного стану використовує, але чимало й змінює з недавнього досвіду дистанційного навчання під час локдауну та карантину через COVID-19. Розгортання військових дій в Україні змушують постійно змінювати логіку та можливості організації навчального процесу, які повинні враховувати ніби другорядні, але важливі, з точки зору впливу на навчальний процес, наприклад, зважати на загальний психологічний стан студентів і викладачів, щоб скорегувати та дати бачення загальної перспективи адаптації онлайн-навчання до умов війни.

Підсумовуючи важливі положення та рекомендації з робіт українських науковців в царині педагогіки, можна зробити декілька важливих висновків. Під час здійснення дистанційного формату навчання в умовах війни найголовніше для кожного члена освіти – це його ментальний та емоційний стан. Неможливо бути успішним та ефективним, якщо всередині людина не налаштована на це, саме тому, увесь навчальний процес має створювати сприятливі умови підтримки та піклування про психологічний стан своїх студентів або викладачів. Одним з кращих варіантом вирішення таких проблем у студентів та викладачів, це наймання професійного психолога у штат, до якого зможуть звернутися для консультації кожен бажаючий учасник процесу освіти.

Одним з важливих факторів такої підтримки є стабільна рутинізація повсякденного життя. Стабільність повертає людині відчуття контролю хоча б над деякими сферами свого життя. Це заспокоює і дає можливість вкладати час та зусилля, планувати майбутнє та ставити цілі для їх досягнення в цій сфері,

повертаючи людину на рівень вище за стан, коли вона піклується тільки про безпеку. Також, регулярні заняття повертають освітянам концентрацію і зміщують фокус з проблем глобального масштабу на задачі у навчанні, що є дуже корисним для психіки.

Навчальний заклад має потурбуватися про безпеку своїх працівників та студентів і закликати їх евакуюватися чи знаходити достатньо безпечні місця для навчання, для того, щоб учасник процесу освіти мав можливість піклуватися про свої професійні недоліки, а не фізичні(наприклад, про безпеку для життя). Гарним рішенням в такій ситуації є домовленість з іноземними університетами про студентську мобільність, і таким чином студенти перебувають у цілковитій безпеці і отримують подвійний диплом.

Формат навчання, як було зазначено вище, має бути змінений із синхронного на асинхронний, або змішаний, у випадку, якщо більшість студентів з курсу не мають можливості підключатися на пари в онлайн форматі. Це призведе до чималих незручностей для викладачів, які мають, в свою чергу, створити повноцінний курс з відео та тестами на асинхронних платформах Moodle, Google Classroom, Edmodo, однак, це може бути використано потім протягом декількох років, при умові повноцінного переходу у формат дистанційної освіти. Таким чином, це зрівняє умови навчання студентів, у яких різні обставини навчання, і їхня успішність буде оцінена більш об'єктивно.

З іншого боку, якщо більшість учнів мають можливість доєднатися онлайн, така обставина має бути використана для покращення емоційного стану студентів через єдність, спільну взаємодію та переживання однакових проблем, що позитивно позначиться на метальному самопочутті студентів та викладача. Перебування в однакових обставинах дуже сильно зближує людей і дарує їм почуття належності до певного кола людей, це руйнує самотність, а це є основним фактором впливу негативних наслідків війни на психіку людини. Тож, ЗВО мають

заохочувати своїх підлеглих використовувати будь-яку можливість відчутти спільність – чи то на онлайн-парі, чи то на благодійній зустрічі в будівлі навчального закладу.

Фінансове питання для більшості студентів загострилось в результаті початку повномасштабного вторгнення. І ще один прояв нерівності умов у дистанційному навчанні може проявитися банально через фінансове становище батьків/опікунів студента, у випадку якщо ціна навчання стане непідйомною для його родини і він буде вимушений залишити навчання. Оскільки навчання вже не продовжується у традиційному форматі, і керівництву навчальних закладів більше не треба витратити великі суми на утримання і забезпечення необхідними ресурсами всі будівлі для студентів, сума має бути зменшена. Дистанційний формат є теоретично дешевшим за традиційним, а в умовах війни тим більше. Студентам з «гарячих» зон війни має бути запропонована знижка або можливість взяти академ-відпустку до періоду фінансового відновлення їхніх родин. Таким чином, урівнюються умови отримання освіти. І фактор війни не зможе вплинути на успішність таких студентів.

Моя позиція полягає у виділенні та акцентуванні на необхідності врахування всіх вище зазначених умов ефективного здійснення повноцінного процесу дистанційної освіти з боку керівництва учбових закладів, на яких покладено суспільну і державну відповідальність щодо забезпечення неперервності та якості освіти. За таких обставин, знання будуть отримуватися рівномаріно в залежності від умов, в яких навчаються студенти в Україні. Студентам, які не мають можливості навчатися через обставини війни, необхідна інша шкала оцінювання успішності та спеціальна програма курсу, посиljena до сприйняття з врахуванням особливих потреб. Можливість організації такого формату навчання необхідна до врахування при організації дистанційної освіти, як складової сучасного освітнього процесу, що набирає виняткової інструментальної вагомості не лише за кризових

обставин воєнного стану чи пандемії, але й надає перспективи залучення новітніх освітніх технологій в контексті суспільного розвитку.

ВИСНОВКИ

Дистанційне навчання сьогодні повсюдно стало порятунком для цілого покоління, яке вимушене навчатись у часи загрози своєму здоров'ю та життю. Воно дарує безліч можливостей як для студентів, так і для викладачів. Однак, окрім заміни традиційного способу навчання, воно може стати його повноцінним наступником. Для цього в цій роботі було розглянуто кілька надважливих чинників, які є засадничими у процесі правильної організації такого формату навчання. Було проаналізовано три закордонні дослідження про головні причини, яка впливають на бажання та мотивацію студентів навчатися у часи диджитал навчання. Було чітко сформульовано та обґрунтовано перелік переваг та недоліків дистанційного навчання, знаючи про які можна створити максимально ефективну структуру найзручнішого формату навчання.

Особливість становища українського студентства полягає в тому, що воно першим переживає досвід такого типу навчання у небезпечних для життя ситуаціях – під час війни. Унікальність такого періоду є важливим і цікавим спектром для більш детального вивчення та досліджень. Ця робота частково дала відповідь на питання щодо організації продуктивного дистанційного навчання для всіх учасників дистанційного процесу – і викладачів, і студентів. Також було піднята і розглянута проблема про соціальну нерівність обставин навчання студентів в умовах війни. Після детального розгляду було запропоновано декілька вирішень питань щодо збільшення об'єктивності оцінювання та зменшення розриву нерівності між студентами, які вимушені навчатися за різних обставин.

Дистанційне навчання як вимушений метод навчання у кризові ковідні часи та воєнного випробування, зважаючи на всі виклики, продовжується та удосконалюється, залучаючи новітні цифрові технології, тим сами даючи поштовх до розвитку сучасної освіти в Україні. Соціологічні дослідження за можливості

здійснення надають необхідну інформацію та рекомендаційну базу для забезпечення цього розвитку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз А. В. - Соціологічний аналіз мотивації під час дистанційного навчання: тези з конференції «Шевченківська весна», 2022.
2. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність - теорія і практика. 2001. Вип. 1. С. 73–85.
3. Іллін Є. П. - Мотивація і мотиви/Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. - 512 с. - (Сходи психології).
4. Крамаренко І. С., Корнішева Т. Л., Сілютіна І. О. Адаптація дистанційного навчання у вищій школі до умов воєнного стану. Перспективи та інновації науки. 2022. № 4(9). С. 192-205.
5. Купрій Т.Г. - Соціологія освіти: навчальний посібник для студентів непрофільних спеціальностей - К.: Видавництво «Логос», 2014. - 304 с.
6. Лучанінова О. «Дистанційне навчання студентів в умовах війни: Латентна сила метанавичок» - Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика» Серія «Педагогіка» Випуск 13(25), 2022
7. Рудницька, О. Г. Кузик, П. В. Дзямко, В. Й. «Перспективи онлайн-навчання в умовах війни» / <http://ir.librarynmu.com/handle/123456789/5918>
8. Степаненко О. К., Шафорост Ю. А., Москалюк О. П. «Дистанційні платформи для навчання і саморозвитку учнів та студентів під час воєнного стану.» Перспективи та інновації науки. 2022. №7(12). С. 417-428.
9. Erten, I. H. - Interaction between academic motivation and student teachers' academic achievement // Procedia-social and Behavioral Sciences – 2014 - №152. – С. 173-178.
10. Safiyeh Rajae Harandi - Effects of e-learning on students' motivation [Електронний ресурс] // Elsevier Ltd. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: 1-s2.0-S1877042815031985-main.pdf.
11. Sri Gustiani - Factors influencing EFL students' motivation in online learning: A qualitative case study. // Journal of Educational Technology & Online Learning. – 2021. – №1. – С. 11–22.
12. Esra Meşe, Çiğdem Sevilen - Students' motivation in online learning during Covid-19 pandemic era: a case study. // Holistics journal. – 2020. – №2. – С. 23–40.
13. Simamora, R.M. - The Challenges of Online Learning during the COVID-19 Pandemic: An Essay Analysis of Performing Arts Education Students. Journal of Studies in Learning and Teaching – 2020 - №1(2). – С. 86-103.

14. Ucar, H., & Kumtepe, A. T. - Effects of the ARCS-V-based motivational strategies on online learners' academic performance, motivation, volition, and course interest// *Journal of Computer Assisted Learning*. – 2020. - №36(3). – C. 335-349.
15. Deci, E. L., & Ryan, R. M. - Intrinsic motivation and self-determination in human behavior// New York: Plenum. – 1985.
16. Hara, N., & Kling, R. - Students' distress with a web-based distance education course: An ethnographic study of participants' experiences// *Turkish Online Journal of Distance Education*. – 2003. - №4(2).
17. Wan Zeying, Wang Yinglei, Haggerty Nicole - Why people benefit from e-learning differently: The effects of psychological processes on e-learning outcomes // *Information & Management* -2008 - №8. – C. 513-521.
18. Zeynab Behzadi, Azam Ghaffari - Characteristics of Online Education and Traditional Education// *Life Science Journal*, 2011;8(3)
19. Jeremy Schulz and Laura Robinson - Distance learning, digital inequality, and COVID-19: Visualizing learning channels among California public school students // *First Monday*, Volume 27, Number 4 - 4 April 2022